

MAGYAR NYELVŐR

148. ÉVF. * 2024. JÚLIUS–SZEPTEMBER * 3. SZÁM

**„A MAGYARSÁGKUTATÁS LELKI TÖLTETET AD A JELENKOR MEGÉLÉSÉHEZ ÉS
A JÖVŐ TERVEZÉSÉHEZ”**

KÁSLER MIKLÓS VÁLASZOL BALÁZS GÉZA KÉRDÉSEIRE

Kásler Miklós Széchenyi-díjas magyar onkológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, az Országos Onkológiai Intézet főigazgatója (1992–2018). 2018–2022 között az Emberi Erőforrások Minisztériumának minisztere. 2019-ben kezdeményezte a Magyarságkutató Intézet létrehozását, amelynek 2022-től elnöke, 2023-tól főigazgatója.

Kásler Miklós (Kép: Magyarságkutató Intézet)

Volt egyszer egy Magyarságtudományi Intézet a budapesti tudományegyetem bölcsészkarán. 1939-ben Eckhardt Sándor dékán hívta létre. Foglalkoztak kelet-ázsiai, nyelvtudományi, népiségtörténeti, őstörténeti, művelődéstörténeti, néprajzi, embertani (antropológiai) kérdésekkel. Kiadták a Magyarságtudo-

mány című folyóiratot. Olyan kiváló szakemberek dolgoztak ott, mint Horváth János, Szekfü Gyula, Mályusz Elemér; a nyelvészek közül Németh Gyula (igazgatóként is), Pais Dezső, és ez volt első munkahelye Lőrincze Lajosnak is. A magyar tudomány és egyetem átszervezésével 1949-ben megszűnt. Azután rövid ideig létezett egy Magyarságkutató Csoport (később Intézet) 1985–1991 között, majd 2019. január 1-jével létrejött a Magyarságkutató Intézet (MKI), amelynek 2023 óta főigazgatója. Miért volt szükség erre az intézetre, voltak olyan kutatási területek, amelyek befagytak, esetleg tabu alá tartoztak, vagy egyszerűen csak kimaradtak a tudomány érdeklődési köréből?

A Magyarságtudomány 1935–1937 közt és 1942–1943-ban folyóirat formában létezett. A második időszakában az ELTE közvetlen jogelődje, a Pázmány Péter Tudományegyetem adta ki. Az alapító főszerkesztő Ortutay Gyula volt. A második időszakban Ortutay és Eckhardt Sándor szerkesztették. Utóbbi kitűnő francia filológus és az Országos Onkológiai Intézetben elődöm, Eckhardt Sándor professzor úr édesapja volt egyben. A harmadik korszakra a szovjet típusú kommunista diktatúra miatt nem kerülhetett sor. Ennek az egyetemen messze túlmutató tiltások voltak az okai. A magyarságtudomány egyes szakterületeivel értelemszerűen minden egyetem minden bölcsész kara foglalkozott és foglalkozik mindmáig. Minimális mértékben, szigorú szakmai keretek között még a legsötétebb kommunista időkben is művelték. Az volt a megfigyelésem, hogy a magyarsággal, különösen az eredetével és eszmetörténelmével foglalkozó tudományágak elkülönülten dolgoztak, alig vettek tudomást egymás eredményeiről, illetve viszonylagossá tették azokat. Emellett nem feltétlenül volt cél, hogy a múltunkra ráakódott rétegeket a pontosság érdekében visszabontsák, a csúsztatásokat helyre tegyék, az elhallgatott eseményeket pedig akár sok évszázad után kimondják. Ezért gondoltam arra, hogy minden érintett tudományágat egy intézetbe kell összevonni, ki kell alakítani a tudományágak közötti együttműködést, mert az ismeretek szintézise magasabb tudományos színvonalat jelent, mint a részletek halmaza, amelyben az ellentmondások nincsenek feloldva. Így kezdeményeztem Magyarország kormányánál az intézet létrehozását, megadott struktúrával és kutatási irányokkal. Ezért alkotja a Magyarságkutató Intézetet az Archeogenetikai Kutatóközpont, az Eszmetörténeti Kutatóközpont, a Klasszika-Filológiai Központ, a többprofilú László Gyula Kutatóközpont és Archivum, a Magyar Nyelvtörténeti Kutatóközpont, a Nyelvtervezési Kutatóközpont, a Néprajzi és Népzenei Kutatóközpont, a Régészeti Kutatóközpont, a Történeti Kutatóközpont és a Népszétföldrajzi és Geoinformatikai Kutatóközpont.

Személyesen mi vezette az intézet létrehozásához? Olvasom a Nemzeti nagyvizit című, hatkötetes könyvsorozat bevezetőjében Földesi Margittól, hogy „egy

borongós őszi napon Kásler Miklós professzor úrral az irodájában” elmélyült eszmecsere során beszélgettek nemzetről, magyarságról, történelmi kataklizmákról, hitről, erkölcsről, államalapításról, sikerekről, vereségekről, rejtélyekről, mentális állapotról, önpusztításról, és megszületett a gondolat, „hogy nagy szükség van ezeket megosztani, az érzéseket, gondolatokat, tényeket” a nagyközönséggel. Ebből lett – orvosi metaforával – a Nemzeti nagyvizit televíziós és könyvsorozat. Ennek folytatása a Magyarságkutató Intézet?

Hiányzott egy olyan magyar tudományos intézet, ahol kutatóközpontok együtt dolgoznak az önazonosságunk számára alapvetően fontos, meghatározó kérdésekben. A Magyarságkutató Intézet azzal a céllal jött létre, hogy a különböző tudományos szakágakban megszületett ismereteket szintetizálja, értékelje, és magas tudományos színvonalon véleményezze, értelmezze a valószínűségnek olyan fokán, amennyire csak lehetséges. Olyan kutatásokat végezzen a magyarság múltjának, nyelvének, eredetének, történelmének, kultúrájának, gondolkodásának feltárására, amelyekre eddig nem volt lehetőség. Tevékenysége nagyban hozzájárul a magyar történelmi hagyományok ápolásához, megőrzéséhez. Fő szabálynak tartom, hogy a tudományosság és a tudományetika szabályait maximálisan be kell tartani. A Nemzeti nagyvizit a maga 83 televíziós műsorával, illetve a hatkötetes írásos változat, valamint a Magyarságkutató Intézet létrehozása ugyanannak a törekvésnek és célnak az elérését szolgálta, más időben és különböző helyzetben aszerint, hogy mire volt lehetőségem. A Nemzeti nagyvizit nézettsége adásonként akár több százezer is volt. A szórványos próbálkozások mellett ez volt az a műsorsorozat, amely lehetőséget adott kiváló magyar történészeknek, irodalomároknak és más szakágak tudósainak arra, hogy szabadon elmondhassák a nemzeti sorskérdésekről a véleményüket.

A közvélemény is úgy értékelte, hogy áttörés történt, és lehetőség adódik a megjegesedett és változtathatatlanak tűnő, különböző érdekek miatt kizárólagossá tett dogmák felülbírlására, illetve a tényszerű ellenvélemények kifejtésére.

Ugyanennek a gondolatnak és célnak egy következő mozzanata volt az archeogenetikai vizsgálatok elindítása az Országos Onkológiai Intézetben a Mátyás-templom, illetve az osszárium csontvázainak vizsgálatával, valamint a Raskó Tibor professzor által elindított populációgenetikai vizsgálatokkal, amelyeket a Magyarságkutató Intézet folytatott és folytat.

Rendkívül heves balliberális támadások érték a kutatásokat. Az érvek nélküli, extrémbe hajló szenvedéllyel, érzelmekkel vitatkozni nem lehet, de a DNS 3,6 milliárd bázispárjával sem. Mindenesetre a társadalomtudományok között az archeogenetika egzakt tudomány, bár a genetikai eredmények

Kásler Miklós (Kép: Magyarságkutató Intézet)

értelmezése többféle lehet, ami vitára adhat alkalmat, ezért nagyon lényeges, hogy az archeogenetika eredményeit sem lehet nyelvészeti, történelmi eredmények kizárólagos vezérfonalaként értelmezni, mert mutatis mutandis ugyanazt a hibát követnénk el, mint a XIX. század második felében a nyelvészet. Az a helyes, bár a világon még alig alkalmazott eljárás, hogy a genetikai eredményeket egy intézeten belül még legalább hét-nyolc tudományág összhangban értelmezze. Mindezt a tudomány és a tudományetika szabályainak szigorú és maximális betartásával.

Mit jelent, mit foglal magába a magyarságkutatás? Teljes egészében megfelelő

tethető a hungarológia nemzetközileg is elfogadott fogalmának, vagy van sajátos területe?

A hungarológia a magyarság történetével, kultúrájával, környezetével kapcsolatos ismereteket összegzi és írja le. A magyarságkutatás azonban nemcsak egybegyűjti, analizálja és szintetizálja ezeket az ismereteket, hanem nagy hangsúlyt fektet a felsoroltak mellett őseink szakrális, spirituális gondolkodására, viszonyulásaira és az eszmetörténetre is. A történések újbóli, torzításmentes vizsgálata, valamint az azokat kísérő mentális tényezők beemelése életre kelti a múltat, segíti az ön- és helyzetismeretet, s ezzel egyfajta lelki töltetet is ad a jelenkor megéléséhez és a jövő tervezéséhez.

A Magyarságkutató Intézet tudatosan vállalja a tabutörést, vagyis belenyúl olyan „darázsészkekbe”, amelyekről előre sejthető, hogy rendkívüli módon megosztják a tudományt, sőt talán azt is mondhatnám, hogy amelyek szétválasztják a tudományt és az áltudományt?

A tudományos és közismereti feladatok teljesítésekor kiemelkedően fontosnak tartjuk – az egykori valóság komplexitását leképező módon – a tudományterületek együttműködését, az egyes tudományok lehetőségeinek és korlátainak messzemenő figyelembevételével. Ha az állóvízbe dobott kő hasonlatával élünk, akkor erre úgy adható általános válasz, hogy hangsú-

lyozzuk: a tudományt a dogmatizmus és a dilettantizmus szélsőségeinek elkerülésével kívánjuk szolgálni. Éppen ezért egyfelől szembenézünk a magyar eredetkérdés „kényes” kérdéseivel (pl. hun hagyomány) úgy, hogy nem az eleve elutasítás öncélú hiperkritikájával állunk hozzá; másfelől nem kívánunk semmilyen divatos „alternatív” képzelgést kiszolgálni, amely azzal akarja a nemzeti dicsőséget növelni, hogy több ezer, sőt több tízezer éves magyar ősmúltat kohol. Magyarán mondva: merész gondolkodással, de felelősséggel, a tudomány keretein belül maradván kívánjuk előmozdítani a múlt interdiszciplináris megismerésének ügyét. Jóllehet a magyar nemzeti identitás alapja a szellemi kultúra, a magyar sorsközösség vállalása, de a természettudományok fejlődésében rejlő lehetőségeket is ki akarjuk aknázni, amikor a magyar nép korai történetének és eurázsiai léptékű kapcsolatrendszerének vizsgálatok a tárgyi, embertani hagyatékot is kutatjuk. E téren kiemelkedő fontosságúnak tartjuk az archeogenetika szerepét. Az első magyar uralkodóház – 1779-től elterjedt szakkifejezéssel élve –, az Árpád-ház Y-kromoszómáját még az Országos Onkológiai Intézet és a Göttingeni Egyetem együttműködésével sikerült meghatározni III. (Nagy) Béla király (1172–1196) Székesfehérvárott 1848-ban feltárt csontváza vizsgálatával. Erre terveztem a Székesfehérvári Osszarium csontanyagának kiértékelését, valamint hosszú távon a populációgenetika kutatását. A szellemi kultúra elemei közül a nyelv, a nyelvstratégia kérdésén túlmenően a néprajzi-népzenei kutatásoknak, a klasszika-filológiának és az eszmetörténetnek nagy jelentőséget tulajdonítunk, különös tekintettel a törökségi rokon népek kultúrkinccseire, ahonnan a komparatív vizsgálatok folyamatosan bővülő adatbázisát várhatjuk.

Hadd kérdezzem kimondottan az orvosprofesszort: mi az anamnézis, mi jellemzi a mai magyarság problémáit, mentális állapotát? És ezekre milyen terápia lenne indokolt?

Megfigyelésem szerint, ha a jelenlegi állapotot megelőző mentális anamnézist tekintem, akkor nemzedékről nemzedékre változott a nemzet mentális állapota. Visszatükröződött a kor gazdasági, politikai, katonai helyzete, a teológia és a filozófia viszonya. A világhírű magyar pszichiáter, Szondi Lipót ezt úgy fogalmazza meg, hogy minden ember életébe, de a nemzet életébe is kromoszómaszinten minden esemény öröklődően inkorporálódik, vagyis beépül, de ezen minden egyén és minden nemzet változtatni képes, át tudja alakítani kényszerűsorsát választott sorssá. Az előbb említett motiváló tényezőknél azonban az ismert ezeregyszáz éves magyar múltban mint bűvópatak megjelenik, ismét láthatóvá válik a magyarságra leginkább jellemző szuverenitás vágya, a gondolkodásmód és világlátás. Ebből fejlődött ki a Szent Korona-eszme keretében

a történeti alkotmány, a magyar világlátás, a természeti törvények írott törvények nélküli elfogadása, a keresztény és ősi magyar értékek őrzése. A hosszú anamnézis mellett a terápia rendkívül egyszerű és gyors. Kipróbált terápiáról beszélek, amely a történelmünk során megőrizte nemzetünket és hazánkat.

Mennyiben része az anamnézisnek a magyar búbánat, búskomorság, ahogy én gyakran emlegetem, a hungaropesszimizmus? És ha igen, erre mi lenne a terápia? Én a derű kultúrájának a terjesztését, a hungarooptimizmust gondolom, de nem akarom befolyásolni.

A fentiek értelmében nem érzem ilyen súlyosnak a helyzetet. Több száz éve folyik kísérlet a magyarság „eliminálására”, de azt még a trianoni kényszer-szerződéssel sem sikerült elérni. A magyar nemzet több mint ezeréves, nagyon mély és összetett kultúrában él. Érti az égit, érti a földit, a kettő között összhangot tud teremteni, s képes józan belátás szerint cselekedni.

Mire számít, mit várna el a nyelvészekről a Magyarságkutató Intézet?

A nyelvészetnek a bölcsészettudományok többségéhez képest van egy különleges többletet jelentő vonása: „kétarcú” tudomány, amely részben deskriptív, részben preskriptív munkát végez. Tehát amellet, hogy tisztán leíró, elemző értékelést ad, alkalmazott tudomány is, amely aktívan beleszól a nyelv, a magyar anyanyelvünk vagy általában bármely nyelv jövőjébe is. Ez a kétarcúság nagyon fontos a Magyarságkutató Intézet küldetése szempontjából, hiszen annak egyik oldala a magyarság eredetének, múltjának és hagyományrendszerének feltárása, másik oldala pedig a magyar identitás és nyelv megőrzése és fejlesztése a jövőben is. Ezért van két elkülönülő nyelvészeti kutatóközpontunk: a Nyelvtörténeti és a Nyelvtervezési Kutatóközpont.

A magyarság eredete kutatásának a nyelvtörténet és az ezzel összefüggésben lévő más nyelvészeti szakágak is (összehasonlító nyelvészet, dialektológia, írástörténet stb.) az egyik alappillérét képezik, de ha nem műveljük korszerű magas színvonalon, őstörténetünk csak féloldalasan, hézagosan tárható fel. Itt azonban el kell kerülnünk az ellenkező végletet is, a XIX. századi pozitivisták tudomány csapdáját, akkor ugyanis a nyelvtörténetet a többi tudományterület rovására abszolutizálták. Nyelvtörténeti tényeket a magyarság eredetének és identitásának egész komplexumára érvényesnek tekintettek, sok esetben a régészeti, történeti, néprajzi adatok értelmezését is ezekből kiindulva, leszűkítve, a priori kialakított gondolatmenetben végezték. Igazából csak a XX. század legvégén az archeogenetika létrejötté tette végleg nyilvánvalóvá, hogy ez a hozzáállás nem tartható. A mai magyar történeti nyelvésztől a korábbi időszakról nagyságrendileg eltérő interdiszciplinaritást

várunk el. Igaz ez a nyelvészeti ágak közti együttműködésre is: az ősi magyarsággal kapcsolatba kerülő (altaji, keleti indoeurópai, azaz szkíta stb.) népek nyelvészeti kutatását is be kell kapcsolni a mi múltunk vizsgálatába. Intézetünk felvállalta például azt a teljesen elhanyagolt, de rendkívül fontos kutatást is, hogy a magyar nyelv hatását felmérjük a magyarság környezetében élő Kárpát-medencei népeknél.

„Nyelvtervezés” alatt azt a nagyon komplex tevékenységet értjük, amelynek része hazánk nyelvpolitikája, a magyar nyelv fejlődésének vizsgálata és egyúttal tudományosan meghatározott célok felé irányítása, a legmodernebb idő nyelvet érintő kihívásainak feltárása és megválaszolása – tehát az olyan egészen fiatal tudományágak is, mint amilyen az internetnyelvészet, a digitális nyelvi korpuszképzés. A mai magyar tudományos közéletben sajnos a „nyelvművelés” majdnem kiátkozott fogalom. A Magyarságkutató Intézet ezen mindenképp változtatni kíván, küldetésünkhöz tartozik elismertetni, hogy a tudatos nyelvi fejlesztés, a nyelvi értékek védelme, a normaképzés a nyelvészetnek pozitív és nélkülözhetetlen feladata. Alapvetően téves az az ultraliberális elképzelés, hogy a nyelvhasználatban nincs értékhierarchia: a bővebb kifejezőkészséget biztosító, árnyalatokban gazdagabb nyelvhasználat mindenképp értékesebb, mint a szűkösebb. Ezért hát a nyelvhasználat jelenbeli fejlődési tendenciáit tudományosan, objektívan elemezni kell – egy feladat, amelyet elvileg mindnyájan elfogadunk, de alaposan el vagyunk maradva a megvalósításában –, de ennek a jövőre nézve irányt is kell szabni. Azt is várjuk a nyelvésztől, hogy anyanyelvünk egész gazdagságát kutassa, különösen abban a mai korban, amikor ez a gazdagság veszélyeztetetté vált, ugyanis minden európai nyelv az uniformizálódás és a leegyszerűsödés nyomása alatt áll. A szétszóratott magyarság ennek különösen ki van téve, a szórvány-magyarság közvetlenül a nyelvi pusztulás szélére került. Különösen hangsúlyos tudományterületek a dialektológia (nyelvjáráskutatás), a nyelvvédelem és ezzel kapcsolatban a nyelvi jogok kutatása. Intézetünk kutatói ezeknek a feladatoknak a minél magasabb szintű végzésére tesznek kísérletet, az egész magyar nyelvésztsadalomban pedig az e feladatokban való elvi egyetértést és koordinált együttműködést szeretnénk elérni.

Mennyire sikerült a Magyarságkutató Intézetnek „követ dobní az állóvízbe” vagy legalább felkavarní azt?

Rendkívüli módon és egyértelműen az archeogenetika fontosságára hívta fel a figyelmet, és legnagyobb örömmre generálta a magyar archeogenetikai kutatásokat. Az intézmény multidiszciplináris munkája jelenleg még magányos, de megfelelő „tudományos anamnézis” esetén készséggel kínáljuk

az együttműködés lehetőségét. A szenvedélyek tulajdonsága, hogy elmúlnak, és előtérbe kerül a gyakorlatias magyar észjárás.

Melyek a legfontosabb kutatási és ezen keresztül a közönség tájékoztatását, ismeretbővítését szolgáló irányok?

Intézetünk küldetését, feladatainkat huszonzét pontban foglaltuk össze, amelyek megtekinthetők a honlapunkon (<https://mki.gov.hu/hu/intezet-hu/kuldetes-hu>). Mindegyik kutatási irányt fontosnak tartom, hiszen misszióink hiánypótló mind tudományos, mind köztájékoztatási területen. Vallom, hogy a tudományos kutatásnak akkor van igazán értelme, ha az eredményeit sikerül egyértelmű, közérthető, ám a lényegét nem csonkító módon minél szélesebb körben közzétenni.

Végül ismét orvosi metaforával kérdezem: vannak gyógyíthatatlan és vannak jó eséllyel gyógyítható betegségek, sőt vannak nem is betegségnek tekinthető állapotok. Milyennek látja a magyarság mentális, fizikai és orvosi állapotát?

A betegségek jelentős része azért válik gyógyíthatatlanná, mert korai stádiumban, amikor még meggyógyítható, nem kezdik el a terápiát. A magyarság történelme során több alkalommal került előrehaladott állapotba a betegség, de még időben elkezdődött a gyógyítás (tatárjárás, török megszállás, Rákóczi-szabadságharc). Jelenleg megint válságos állapotba került a nemzet, elsősorban a világpolitikai viszonyok, az ideológiai interregnum, az európai gazdasági helyzet, a háború, a természeti törvények leértékelődése és részleges megszűnése miatt.

Balázs Géza
egyetemi tanár

Színház- és Filmművészeti Egyetem Doktori Iskola
és Németh Antal Drámaelméleti Intézet (Budapest)
Partiumi Keresztény Egyetem
Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék (Nagyvárad)
E-mail: balazs.geza@szfe.hu
<https://orcid.org/0000-0003-3440-2959>